

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

การทำประกันคุณภาพของสถานศึกษาทุกแห่งและทุกระดับในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา และการอุดมศึกษาเป็นการ “บังคับทำ” เนื่องจากถูกกำหนดไว้ในหมวด 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ประกอบด้วย การประกันคุณภาพภายในและภายนอก ในระดับอุดมศึกษา มีเอกสารทางกฎหมายที่สถาบันอุดมศึกษาได้ยึดมาเป็นกรอบหรือแนวทางในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพ ประกอบด้วย (1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) (2) กรอบมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2549 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549) (3) กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) (4) แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555) (5) กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) และ (6) กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือ Thailand Quality Framework for Higher Education (TQF: HEd) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ปัจจุบัน การทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชน เป็นการทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวบทกฎหมายแต่ไม่ได้เรียกว่าเป็น “ความสมัครใจ” แม้ว่าจะมีการส่งเสริมเรื่องการสร้าง “ค่านิยมคุณภาพ (Quality value)” หรือ “ห่วงโซ่คุณภาพ (Quality chain)” ตามแนวทางของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) (2556) หรือการสร้าง “วัฒนธรรมคุณภาพ (Quality culture)” ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกระดับ (Tungkunanan, Leekitchwatana, Pimsar & Chumnum, 2008; สมพัทธ์ เบ็ญจชัยพร, 2549; สมหญิง ฤมลพัทธ์, 2545) เพราะวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับการใช้หัวใจในการทำงานมากกว่าสมอง แม้ว่าในปัจจุบันจะเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ก็ตาม จนมีคำกล่าวที่ว่า “Technology touches the head, culture touches the heart.” แปลว่า “เทคโนโลยีสัมผัสสมอง แต่วัฒนธรรมสัมผัสหัวใจ”

การมีเอกสารจำนวนมากเพื่อรองรับการทำประกันคุณภาพในระดับอุดมศึกษา ทำให้การปฏิบัติงานต่างๆ ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนเป็นการถูกบังคับให้ทำมากกว่าการสมัครใจทำ จึงนำมาสู่ปัญหาทางคุณธรรม ศีลธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพอาจารย์ ยกตัวอย่างเช่น (1) การคัดลอกหรือดัดแปลงรายงานการประเมินตนเองจากคณะหรือจากสถาบันอื่น (2) การรายงานเอกสารและหลักฐานที่ไม่จริงเพื่อให้ได้คะแนนประเมินที่สูงขึ้น (3) การสร้างเอกสารขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก (4) การปกปิดข้อมูลความเสียหายของคณะหรือสถาบันเพื่อให้ผ่านการประเมิน (5) การผลิตตำราหรือหนังสือที่มีแต่ปริมาณแต่ไม่มีคุณภาพ (6) การมีวารสารออนไลน์ที่ไม่ได้มาตรฐานสากล เป็นต้น (คมสร วรรัชญา, 2556)

ที่ผ่านมา แม้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (2553) ซึ่งเป็นองค์กรระดับชาติที่รับผิดชอบการประเมินคุณภาพภายใน หรือสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) (2553ข) ซึ่งเป็นองค์กรระดับชาติที่รับผิดชอบการประเมินคุณภาพภายนอก จะมีความพยายามที่จะจัดประชุมเพื่อชี้แจงหลักการและเหตุผล ความสำคัญ และประโยชน์ของการทำประกันคุณภาพ แต่ก็ไม่ได้ส่งผลทำให้อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อการทำประกันคุณภาพ เพราะเห็นว่าเป็นการเพิ่มภาระมากกว่าที่จะสร้างคุณค่าอย่างแท้จริง นอกจากนี้ จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการประกันคุณภาพในระดับอุดมศึกษาในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553-2557) ต่างก็มุ่งเน้นเฉพาะ “สิ่งที่ต้องทำ” หรือ “สิ่งที่ต้องเป็น” หรือ “แนวปฏิบัติที่ดี” มากกว่าความรู้ลึกของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นคนลงมือทำ ยกตัวอย่างเช่น (1) การศึกษาผลกระทบของวัฒนธรรมคุณภาพ (Ming, 2010) (2) ผลกระทบของการประกันคุณภาพภายนอกต่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาภายในสถาบันอุดมศึกษา (Kristensen, 2010) (3) การศึกษาความแตกต่างของระบบการประกันคุณภาพภายในระหว่าง 2 ประเทศ (Bernhard, 2010) (4) คุณภาพระหว่างการพัฒนาคุณภาพ (Quality enhancement) และการควบคุมคุณภาพ (Teelken & Lomas, 2009) (5) ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินคุณภาพภายนอกและนโยบายการสร้างคุณภาพ (Martin, 2009) (6) รูปแบบการจัดการความรู้สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษา (Chantarasombat, 2009) (7) วิธีการประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีในประเทศจีน (Liu & Rosa, 2008) (8) แนวปฏิบัติที่ดีในการใช้ผลประเมินคุณภาพภายในและภายนอกของสถาบันอุดมศึกษา (สุบิน ยุระรัช, 2553ก) (9) การนำผลประเมินคุณภาพไปใช้ประโยชน์อย่างคลาดเคลื่อนในสถาบันอุดมศึกษา (สุบิน ยุระรัช, 2553ข) (10) สภาพและปัญหาของการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษาและความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สมศ., 2552ค) เป็นต้น

การทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย จะประสบความสำเร็จได้ก็ควรเริ่มที่ “หัวใจ” ของคนทำ ไม่ใช่ “สมอง” ความสุข (Happiness) ในการทำงานจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ (Manion, 2003; Diener, 2000; Warr, 2007) เพราะถ้าเริ่มที่หัวใจจะเป็นการทำประกันคุณภาพที่เชื่อมไปด้วยความสุข และอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนทุกคนจะไม่มองว่าเป็น “ภาระเพิ่ม (Work loaded)” แม้ว่าจะมี “คุณค่าเพิ่ม (Value added)” ที่เป็นผลมาจากการทำประกันคุณภาพก็ตาม และจะไม่มีคำว่า “โรคร้าย (SAR disease)” เมื่อถึงช่วงเวลาของการประเมินคุณภาพภายในโดยต้นสังกัด และการประเมินคุณภาพภายนอกโดย สมศ.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบของความสุขในการทำประกันคุณภาพ และนำเสนอแนวทางการทำประกันคุณภาพอย่างมีความสุขให้กับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยผลการวิจัยจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของอาจารย์ใหม่ว่าการทำประกันคุณภาพไม่ใช่การเพิ่มภาระ แต่เป็นการปรับปรุงคุณภาพของการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะได้มีแนวทางในการบริหารงานคุณภาพที่ก่อให้เกิดความสุขแก่อาจารย์มากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

1. ข้อความที่บ่งชี้ความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย มีอะไรบ้าง จัดได้กี่กลุ่ม
2. ความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย มีองค์ประกอบ ใดได้อย่างไร
3. แนวทางการทำประกันคุณภาพอย่างมีความสุขที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย ควรดำเนินการมีกี่ข้อ อะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ข้อความที่บ่งชี้ความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการทำประกันคุณภาพอย่างมีความสุขให้กับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ออกแบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ระหว่างวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative method) และวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยแบบแผนของการวิจัยที่นำมาใช้ คือ การวิจัยแบบผสมเชิงสำรวจ ประเภทโมเดลการพัฒนาสารบบที่เน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ (Exploratory Design: Taxonomy Development Model: QUAL emphasized) โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพก่อนนำผลไปวิเคราะห์ต่อในเชิงปริมาณ (Creswell, 2005; Creswell & Plano Clark, 2007) โดยมีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of analysis) คือ อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) โดยเทคนิคกลุ่มรู้จัก (Known group technique) เพื่อให้ได้รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการประกันคุณภาพ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพจะต้องเคยมีประสบการณ์เป็นประธานผู้ประเมินคุณภาพภายในหรือภายนอก ครอบคลุมทุกสาขาวิชา จำนวน 16 คน

1.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากอาจารย์ที่มาจากมหาวิทยาลัย สถาบัน และวิทยาลัยเอกชน ดังนี้

ประชากร คือ อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย จำนวน 13,810 คน ที่มาจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชน จำนวน 72 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัย จำนวน 40 แห่ง สถาบัน จำนวน 9 แห่ง และวิทยาลัย จำนวน 23 แห่ง (ข้อมูล ณ วันที่ 3 มิถุนายน 2556; สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://www.cheqa.mua.go.th>)

กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย จำนวน 477 คน ที่มาจากสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย จำนวน 72 แห่ง

2. ตัวแปรในการวิจัย

2.1 ตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous latent variable) จำนวน 1 ตัวแปร คือ ความสุขในการทำประกันคุณภาพ (HAPPY) และตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous latent variable) จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ (1) องค์ประกอบที่ 1 ด้านสถาบัน (INS) (2) องค์ประกอบที่ 2 ด้านผู้บริหาร (ADM) (3) องค์ประกอบที่ 3 ด้านทีมงานประกันคุณภาพ (QAT) (4) องค์ประกอบที่ 4 ด้านอาจารย์ (LEC) และ (5) องค์ประกอบที่ 5 ด้านผู้ประเมิน (ASS)

2.2 ตัวแปรสังเกตได้ภายใน (Endogenous observed variable) จำนวน 14 ตัวแปร ได้แก่ (1) การส่งเสริมและสนับสนุนจากสถาบัน (Y1) (2) ความพร้อมของสถาบัน (Y2) (3) คุณค่าที่สถาบันได้รับ (Y3) (4) คุณลักษณะของผู้บริหาร (Y4) (5) วิธีการบริหารงาน (Y5) (6) ความรู้และทักษะ (Y6) (7) ความเป็นกัลยาณมิตร (Y7) และ (8) การสนับสนุนเครื่องมือที่ช่วยทำประกันคุณภาพ (Y8) (9) โอกาสในการพัฒนาตนเอง (Y9) (10) การยอมรับ (Y10) (11) ความรู้สึกเชิงบวก (Y11) และ (12) ความรู้ในการทำประกันคุณภาพ (Y12) (13) คุณลักษณะของผู้ประเมิน (Y13) และ (14) กระบวนการประเมิน (Y14)

3. ระยะเวลาของการทำวิจัย

จำนวน 1 ปี (กรกฎาคม-มิถุนายน 2557) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์ข้อความที่บ่งชี้ความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

ระยะที่ 3 การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมให้อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยทำประกันคุณภาพอย่างมีความสุข

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความสุขในการทำประกันคุณภาพ (The happiness of conducting quality assurance) หมายถึง ความรู้สึกเชิงบวกของอาจารย์ต่อสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ตนเองสังกัด ผู้บริหาร ทีมงานประกันคุณภาพ ผู้ประเมิน และภาระงานของตนเองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมข้อมูลผลการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพ ตลอดจนการเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก

องค์ประกอบของความสุขในการทำประกันคุณภาพ (The factors of happiness in conducting quality assurance) หมายถึง ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผู้บริหารสถาบัน ทีมงานประกันคุณภาพ อาจารย์ และผู้ประเมินคุณภาพภายในและภายนอก ที่ชี้วัดว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยมีความสุขในการทำประกันคุณภาพ

แนวทางการทำประกันคุณภาพ (The guidelines of conducting quality assurance) หมายถึง ข้อเสนอแนะ แนวปฏิบัติ หรือสารสนเทศสำหรับผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผู้บริหารระดับคณะวิชา วิทยาลัย หรือสำนัก เพื่อนำมาใช้ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ การกำหนดแบบแผน ขั้นตอน กระบวนการ วิธีการ หรือเทคนิค ที่สถาบัน คณะวิชา วิทยาลัย หรือสำนัก นำมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อสร้างความสุขให้กับอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชนในการเตรียมข้อมูลผลการดำเนินงานเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและภายนอก และการดำเนินงานต่างๆ ตามตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน (Private higher education institutions) หมายถึง วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบัน ที่จัดตั้งและเปิดดำเนินการตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

อาจารย์ (University lecturers) หมายถึง บุคลากรสายวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ที่ได้รับการแต่งตั้งและได้รับการแจ้งรายชื่อไปที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

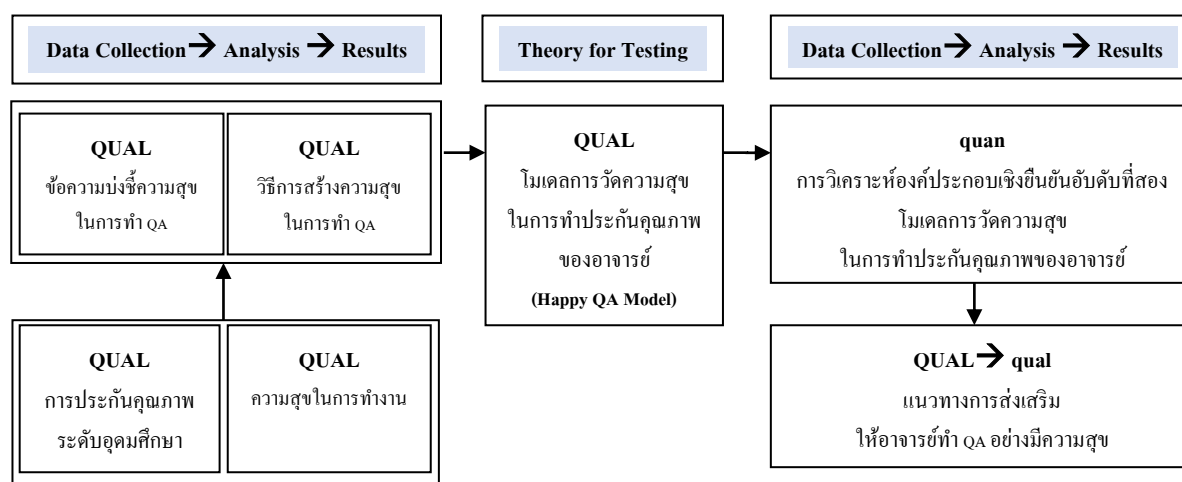
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบตัวบ่งชี้หรือข้อความที่บ่งชี้ความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตลอดจนวิธีการสร้างความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์
2. ได้โมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของความสุขในการทำประกันคุณภาพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์มีความสุขในการทำประกันคุณภาพภายในและภายนอกมากยิ่งขึ้น
3. ได้แนวทางการส่งเสริมให้อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยทำประกันคุณภาพอย่างมีความสุข และผู้บริหารสถาบัน คณะวิชา วิทยาลัย หรือสำนักนำมาใช้ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อสร้างความสุขในการทำประกันคุณภาพให้กับอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แบบแผนของการวิจัยที่นำมาใช้ คือ การวิจัยแบบผสมเชิงสำรวจ ประเภทโมเดลการพัฒนาสารบบที่เน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ (Exploratory Design: Taxonomy Development Model: QUAL emphasized) โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพก่อน นำผลไปวิเคราะห์ต่อในเชิงปริมาณ (Creswell, 2005; Creswell & Plano Clark, 2007)

จากแบบแผนของการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-methods research framework) โดยแบบแผนหรือการออกแบบการวิจัย (Research design) เริ่มต้นด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) ก่อน เพื่อสำรวจให้ทราบปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต่อมาจึงค่อยใช้วิธีการในเชิงปริมาณ (Quantitative method) เพื่อนำมาช่วยอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากผลการศึกษาที่ได้จากวิธีการเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้ตามการออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ (1) QUAN หมายถึง วิธีการเชิงปริมาณ และ qual หมายถึง วิธีการเชิงคุณภาพ (2) QUAL → quan หมายถึง การแปลความหมายจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไปสู่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ (3) ตัวอักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ใหญ่ (QUAL) หมายถึง มีความสำคัญมากกว่าตัวอักษรพิมพ์เล็ก (quan)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย